

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjälte

FRIVILLIG FRAMTID - DELPLAN FOR FRIVILLIGHET I TRØNDELAG 2025 - 2030

Delplan for frivillighet i Trøndelag

Delplan for frivillighet i Trøndelag – Frivillig framtid er forpliktende for Trøndelag fylkeskommune, og et mulig redskap for kommuner, lag og foreninger, medvirkningsorganer, institusjoner og andre som jobber i, for og med frivilligheten. Planen gjelder for perioden 2025 - 2030.

Til Delplanen vil det årlig bli utarbeidet en kort statusrapport / «løypemelding» som fremlegges for Hovedutvalg Kultur. Statusrapporten tar utgangspunkt i tiltakene i planen og vil inkludere prioriteringer, ansvarsfordeling og økonomi for det kommende året.

Forankring i plansystemet

Delplan for frivillighet i Trøndelag – Frivillig framtid er utarbeidet i henhold til planbehov vedtatt i [Regional planstrategi \(2024-2027\)](#) og er en del av operasjonaliseringen av [Balansekunst - Kulturstrategi for Trøndelag 2019-2022](#). Kulturstrategien bygger på mål og delmål i [Vi knytter fylket sammen - TRØNDELAGSPLENEN 2019 - 2030](#). Fellesnevningen for Regionalplanstrategi og Trøndelagsplanen er "Regional utviklingsplan", mens "Balansekunst" er en regional plan.

Figur 1: Oversikten viser sammenhengen mellom Trøndelag fylkeskommune sine ulike planer og strategier.

Politisk forankring i Trøndelag

- Politisk vedtak for Trøndelag fylkeskommune i juni 2022; [sak 55/22 Økonomiplan 2023 – 2026 Utfordringsdokument](#).

Nasjonale og regionale føringer

Innhold i Delplan for frivillighet i Trøndelag tar utgangspunkt i nasjonale og regionale føringer på frivillighetsfeltet som:

- [Stortingets Frivillighetsmelding 2018 – 2019; Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfoldig – Den statlige frivillighetspolitikken](#)
- [Regjeringens Kulturfrivillighetsstrategi; Rom for deltakelse](#)
- [Frivillighet Norge; Frivilligpolitisk plattform 2023 – 2027](#)
- [Fritidserklæringen \(FNs konvensjon\)](#)
- [Plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor](#)
- [Alle inkludert! Delplan for like muligheter til å delta i kultur-, idretts- og friluftslivsaktiviteter, 2024-2026](#)
- [Regional planstrategi 2024 - 2027](#)
- [Temaplan for integrering – Trøndelag fylkeskommune](#)
- [Idrettspolitisk erklæring for Trøndelag](#)
- [Kompetansestrategi for Trøndelag](#)

Delplan for frivillighet i Trøndelag – Frivillig framtid forholder seg til [ABC for god psykisk helse](#) som ramme og verktøy for arbeid med satsingsområder.

Delplan for frivillighet i Trøndelag – Frivillig framtid vektlegger [FNs bærekraftsmål](#), som peker på tre dimensjoner for å skape bærekraftig utvikling: Klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Disse og sammenhengen mellom dem, er et viktig grunnlag i arbeidet med delplanen.

Delplan for frivillighet i Trøndelag – Frivillig framtid tar utgangspunkt i kunnskapsgrunnlaget fra arbeidet med Delplan for barn og unges fritid i Trøndelag. Dette er samlet på nettsiden www.deltaoppleveskape.no

Mrk: Gule sitatbokser som befinner seg i Delplan for frivillighet – Frivillig framtid baserer seg primært på muntlige uttalelser fra møter med frivillig sektor.

FORORD

Delplan for frivillighet i Trøndelag - *Frivillig framtid* ble vedtatt av fylkestinget 9. april 2025. Planen belyser frivillighetens viktige rolle i samfunnet; både for det offentlige, sivilsamfunnet, og for enkeltindividet. Planen inneholder tiltak for videre arbeid innenfor frivillighetsfeltet med utgangspunkt i fylkeskommunens samfunnsutviklerrolle.

Grunnlaget for frivillig sektor er grasrota og folks eget engasjement. Folk samler seg for å løse utfordringer og behov de ser, eller skaper aktiviteter og møteplasser i sitt eget lokalsamfunn. Frivillig arbeid bygger tillit, eierskap og lokal identitet. For at frivilligheten skal kunne utvikle seg og opprettholde sin rolle i samfunnet, trenger den gode rammebetingelser. Gjennom «Frivillig framtid» vil Trøndelag fylkeskommune bidra til å ivareta dette ved fortsatt å prioritere, samt styrke arbeidet innenfor frivillig sektor.

Det ligger et omfattende kunnskapsgrunnlag til grunn for *Frivillig framtid* og tilhørende handlingsprogram; både gjennom verdifulle innspill fra over 2100 aktører, innspillmøter og egen kartlegging blant frivillige organisasjoner på regionalt nivå. Fylkeskommunen vil rette en stor takk til alle som har bidratt i dette innspillsarbeidet.

I det videre oppfølgingsarbeidet av *Frivillig framtid* er Trøndelag fylkeskommunene bevisst på at frivilligheten skaper en merverdi som er attraktiv for det offentlige og samfunnet, og at det samtidig skal være frivillig å være frivillig.

INNHold

Forord	5
1 SAMMENDRAG	9
Iktedimmie.....	10
2 INNLEDNING	12
2.1 Innhold og formål	12
2.2 Begrepsavklaringer og definisjoner	12
2.3 Utvalgte politiske vedtak og føringer i Trøndelag.....	14
2.3.1 Trøndelagsplanen og regional planstrategi	14
2.3.2 Kulturstrategien Balansekunst.....	14
2.3.3 Temaplan for integrering	14
2.3.4 Kompetansestrategi for Trøndelag.....	15
2.3.5 Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022 – 2030	15
2.3.6 Samarbeidsavtale med Frivillighet Norge	15
2.3.7 Idrettspolitisk erklæring	15
2.3.8 Delplan for barn og unges fritid	16
3 FRIVILLIGHETENS ROLLE I SAMFUNNET	17
3.1 Frivillighetens bredde	17
3.1.1 Generelt	17
3.1.2 Frivillig sektor - En betydelig rolle for folkehelsen	18
3.1.3 Frivillig sektor - En integrerings- og inkluderingsarena.....	18
3.1.4 Frivillig sektor - En arena for livslang læring	19
3.1.5 Frivillig sektor - En del av den norske beredskapsmodellen	19
3.1.6 Frivillig sektor - En bærebjelke i kulturlivet.....	20
3.1.7 Frivillig sektor - En eier og drifter av helse- og omsorgstjenester	20
3.2 Frivilligheten i endring	21
3.2.1 Endringer	21
3.2.2 Trender	21

4 OM FRIVILLIGHETEN I TRØNDELAG	22
4.1 Kort fakta om frivilligheten	22
4.2 Frivilligsentralenes rolle	23
4.3 Voksenopplæringsforbundet - VOFO.....	24
4.4 Pandemiens konsekvenser for frivilligheten	25
4.5 Rapport – Kartlegging av frivillige organisasjoner i Trøndelag	26
4.6 Samarbeid internt i frivillig sektor i Trøndelag	27
5 DET OFFENTLIGES ROLLER OG ANSVAR.....	28
5.1 Frivillighet Norges forventninger til det offentlige	28
5.2 Trøndelag fylkeskommune sin samfunnsutviklerrolle	28
5.3 Konkrete tiltak i Trøndelag fylkeskommune	29
6 FRIVILLIG FRAMTID.....	34
6.1 Om kunnskapsgrunnlaget fra innspillsarbeidet.....	34
6.1.1 Innspill fra arbeidet med Delplan for barn og unges fritid i Trøndelag – Delta, oppleve, skape	34
6.1.2 Innspill fra ulike møteplasser og dialog	35
6.1.3 Innspill hentet fra «Kartlegging av frivillige organisasjoner i Trøndelag 2024 - Utfordringer, muligheter og samarbeid»	35
6.2 Frivilligheten er løsningsorienterte og ser fremover.....	37
7 SATSINGSOMRÅDER, MÅL OG TILTAK.....	38
8 VEDLEGG	39

1 SAMMENDRAG

Delplan for frivillighet i Trøndelag – *Frivillig framtid* er en plan for frivillighetsfeltet som har utgangspunkt i politisk vedtak fra juni 2022. Planen gjelder for perioden 2025 – 2030 og er en operasjonalisering av Kulturstrategien Balansekunst. Delplan for frivillighet i Trøndelag – *Frivillig framtid* omhandler imidlertid hele frivillighetsfeltet, og ikke bare kulturfrivilligheten.

Delplan for frivillighet i Trøndelag – *Frivillig framtid* er delt inn i tre hoveddeler:

Kapittel 2 – 5: Kompetanseheving og bevisstgjøring rundt frivillighetsfeltet; både nasjonalt, regionalt og internt i Trøndelag fylkeskommune

Kapittel 6: Om funnene i kartleggingsarbeidet og utdrag fra kunnskapsgrunnlaget i Trøndelag

Kapittel 7 - 8: Satsingsområder og mål, samt tiltak i et eget handlingsprogram

Basert på utarbeidet kunnskapsgrunnlag, eksisterende politiske føringer, eksisterende tiltak, samfunnskunnskap og trender, ønsker Trøndelag fylkeskommune å *fortsatt prioritere*, samt å *styrke arbeidet* innenfor frivillig sektor. Dette vil bli gjort gjennom videreføring og videreutvikling av eksisterende tiltak, samt å etablere nye tiltak. Trøndelag fylkeskommune ønsker også å legge til rette for en selvstendig frivillig sektor.

På bakgrunn av eksisterende føringer og utarbeidet kunnskapsgrunnlag, er delplanens handlingsprogram delt inn i følgende satsingsområder:

Økonomi – Møteplasser – Kompetanseheving, rekruttering og informasjon – Samordning – Inkludering.

Til satsingsområdene er det utarbeidet 5 mål for planperioden:

Satsingsområde	Mål
1. Økonomi	I planperioden tilbyr Trøndelag fylkeskommune støtteordninger som stimulerer til en bred og allsidig frivillig sektor.
2. Møteplasser	I planperioden tilrettelegger Trøndelag fylkeskommune for møteplasser og nettverksbygging mellom offentlig, privat og frivillig sektor.
3. Kompetanseheving, rekruttering og informasjon	I planperioden bidrar Trøndelag fylkeskommune med kompetanseheving og informasjonsformidling for frivillig sektor.
4. Samordning	I planperioden utvikler Trøndelag fylkeskommune en helhetlig struktur for arbeid rettet mot frivillig sektor.
5. Inkludering	I planperioden stimulerer Trøndelag fylkeskommune til en åpen og inkluderende frivillig sektor.

IKTEDIMMIE

Bieliesoejkesje jijtjevyljehkevoetese Trööndelagesne – Jijtjevyljehke bätije aejkie lea soejkesje jijtjevyljehkevoetesuarkan mij lea politihkeles nænnoestimmien mietie ruffien raejeste 2022. Soejkesje lea faamosne boelhkese 2025 – 2030 jñh lea tjirrehtimmie Kultuvrestrategijeste Balansekunst. Bieliesoejkesje jijtjevyljehkevoetese Trööndelagesne - Jijtjevyljehke bätije aejkie lea badth abpe jijtjevyljehkesuerkien bñjre, jñh ij ajve kultuvrejijtjevyljehkevoeten bñjre.

Bieliesoejkesje jijtjevyljehkevoetese Trööndelagesne – Jijtjevyljehke bätije aejkie lea juakasovveme golme æejviebielide:

- Kapihtele 2 – 5: Maahtoelutnjeme jñh voerkelimmie jijtjevyljehkevoetesuerkien bñjre; dovne nasjonaale, regijonaale jñh sisnjelds Trööndelagen fylhkentjñeltesne
- Kapihtele 6: Gaavnoej bñjre goerehtallemebarkosne jñh bietske daajroevåaroemistie Trööndelagesne
- Kapihtele 7 - 8: Barkoesuerkieh jñh ulmieh, jñh råajvarimmieh jijtse dahkoeprogrammesne

Daajroevåaromen mietie, gaavnoes politihkeles otnjegi mietie, gaavnoes råajvarimmiej mietie, seabradahkedaaajroen jñh treendi mietie, Trööndelagen fylhkentjñelte sæjhta jåerhkedh våaroehtidh, jñh barkoem nænnoestidh jijtjevyljehke sektovren sisnjelen. Daate sæjhta dorjesovvedh viehkine jåerhkedh jñh daaletje råajvarimmieh guhkiebasse evtiedidh, jñh orre råajvarimmieh tseegkedh. Trööndelagen fylhkentjñelte aaj sæjhta akten jijtjeraarehke jijtjevyljehke sektovrasse sjñehteladtedh.

Gaavnoes njoelkedassi jñh dorjesovveme daajroevåaromen gaavhtan, bieliesoejkesjen dahkoeprogramme lea daejtie barkoesuerkide juakasovveme:

Ekonomije – Gaavnedimmiesijjñeh – Maahtoelutnjeme, dåårrehtimmie jñh bñevnesh – Ektieöörnege – Feerhmeme.

Råajvarimmiesuerkide 5 ulmieh soejkesjeboelhkese dorjesovveme:

Råajvarimmiesuerkie	Ulmieh
1. Ekonomije	Soejkesjeboelhken Trööndelagen fylhkentjielte däärjoeöörnegh faalehte mah akten gamte jñh gellielaaketje jñjtjevyljehke sektovrasse skreejrehtieh.
2. Gaavnedimmiesijjieh	Soejkesjeboelhken Trööndelagen fylhkentjielte gaavnedimmiesijjide jñh viermietseegkemasse sjiehteladta byögkeles, privaate jñh jñjtjevyljehke suerkien gaskem.
3. Maahtoelutnjeme, däärrehtimmie jñh bievnesh	Soejkesjeboelhken Trööndelagen fylhkentjielte maahtoelutnjemem jñh bievnesh vadta jñjtjevyljehke sektovren åvteste.
4. Ektieöörnege	Soejkesjeboelhken Trööndelagen fylhkentjielte aktem ellies struktuvrem evtete barkose jñjtjevyljehke suerkien vööste.
5. Feerhmeme	Soejkesjeboelhken Trööndelagen fylhkentjielte akten ræhpas jñh feerhmeles jñjtjevyljehke suarkan skreejrehte.

2 INNLEDNING

2.1 Innhold og formål

Delplan for frivillighet i Trøndelag - Frivillig framtid omhandler frivillighetsfeltet generelt, men er og en operasjonalisering av [Balansekunst – Kulturstrategi for Trøndelag 2019- 2022](#), som omfatter det brede kulturbegrepet; kunst og kultur, idrett, friluftsliv, frivillighet, bibliotek, kulturarv og kulturnæring. Med frivillighetsfeltet generelt menes både frivilligheten innen kulturfeltet OG frivilligheten innenfor sivilsamfunnet ellers.

Dette er en forpliktende plan for Trøndelag fylkeskommune, men kan også være et mulig verktøy for frivillighetspolitikk i kommunene i fylket.

Delplan for frivillighet i Trøndelag – Frivillig framtid belyser frivillighetens viktige rolle i samfunnet; både for det offentlige, sivilsamfunnet, og for enkeltindividet. Planen inneholder tiltak for videre arbeid innenfor frivillighetsfeltet med utgangspunkt i fylkeskommunens samfunnsutviklerrolle.

Delplan for frivillighet i Trøndelag – Frivillig framtid gjelder for perioden 2025 – 2030.

Til delplanen vil det årlig bli utarbeidet en kort statusrapport / «løypemelding» som fremlegges for Hovedutvalg for kultur. Statusrapporten tar utgangspunkt i tiltakene i planen og vil inkludere prioriteringer, ansvarsfordeling og økonomi for det kommende året.

2.2 Begrepsavklaringer og definisjoner

Frivillig arbeid kan defineres som ikke-obligatorisk arbeid som gjennomføres enten gjennom en organisasjon, eller direkte overfor andre utenfor egen husholdning – uten å ta betalt. Tjenesten eller aktiviteten må med andre ord være til fordel for samfunnet, miljøet eller andre enn nære slektninger.¹

Frivillige organisasjoner er en sammenslutning av personer eller virksomheter som driver virksomhet på ikke-fortjenestebasert og ikke-offentlig basis. Organisasjonen baserer en vesentlig del av driften på medlemskontingenter, gaver, innsamlede midler og / eller frivillig arbeidsinnsats. En frivillig organisasjon kan være en forening (lag, forbund, nettverk eller en paraplyorganisasjon) med medlemmer og demokratisk oppbygging, eller en stiftelse eller ideelt aksjeselskap som ikke deler ut midler eller som bare foretar utdelinger til frivillig virksomhet.²

Frivillig sektor eller «den tredje sektor» er ikke-offentligstyrte organisasjoner, stiftelser, eller aksjeselskap som bygger på frivillig innsats og som har et ideelt, allmenntilgitt formål. Denne sektoren er et supplement til offentlig virksomhet og det private næringsliv.³

¹ Definisjon fra Frivillighet Norge/ILO - International Labor Organization

² Definisjon i frivillighetsregisterloven §3 og 4

³ Definisjon fra Store Norske leksikon / Frivillighet Norge

Foto: Shutterstock

En god **frivillighetspolitikk** handler om at det offentlige legger til rette for at frivilligheten får gode vilkår slik at de kan skape gode aktiviteter. Ved å kartlegge og gå i dialog med den lokale frivilligheten, vil det offentlige få svar på de utfordringene frivilligheten møter lokalt og hvordan man kan jobbe bedre sammen.

Dugnad ble i 2004 kåret til "Norges nasjonalord" og med dette særegne norske ordet menes et felles utført, ulønnet og frivillig arbeid av betydning for fellesskapet eller en enkeltperson. Dugnadsarbeid benyttes ofte til å skaffe inntekter for en tredjepart, f.eks. lag / forening.⁴

Ad-hoc-frivilligheten omfatter alle de som ikke nødvendigvis er medlem i en organisasjon, men stiller opp som frivillig på festivaler, oppsetninger, arrangement etc. av kort varighet og uten forpliktelser utover en avgrenset periode.

⁴ Definisjon fra Wikipedia

2.3 Utvalgte politiske vedtak og føringer i Trøndelag

Trøndelag fylkeskommune sitt arbeid på frivillighetsfeltet er forankret i flere fylkeskommunale planer og samarbeidsformer. Her følger en kort beskrivelse av utvalgte regionale planer og avtaler som har relevans for *Delplan for frivillighet i Trøndelag*.

2.3.1 Trøndelagsplanen og regional planstrategi

[Regional planstrategi 2024 – 2027](#) ble vedtatt i juni 2024 og er tett knyttet til den langsiktige Trøndelagsplanen. Trøndelagsplanen er førende for alle andre planer og strategier i Trøndelag mot 2030. Regional planstrategi og Trøndelagsplanen utgjør samlet en regional utviklingsplan for Trøndelag de kommende årene. Viktige satsningsområder som involverer frivillighetsfeltet, er:

- I Trøndelag skaper vi en god samfunnsberedskap i et trygt, helsefremmende og inkluderende Trøndelag gjennom:
 - Kultur og frivillighet som skaper engasjement og tilhørighet

2.3.2 Kulturstrategien Balansekunst

[Balansekunst – Kulturstrategi for Trøndelag 2019- 2022](#) har følgende «frivillighetsstrategier»:

- Etablere faste møteplasser mellom det offentlige og de frivillige organisasjonene, både regionalt og lokalt for gjensidig informasjon
- Utvikle ulike kompetanseprogram for frivillig sektor, knyttet til oppgaver innen helse- og omsorgssektoren og andre samfunnsområder
- Frivillig sektors rolle, betydning og virkemidler skal være en selvfølgelig del av regional og kommunal samfunnsplanlegging

Som det står i «Balansekunst» har kultur -og folkehelsefeltet et potensial til å skape et samfunn sterkere orientert om lokale opplevelser, kultur og fritidsaktiviteter framfor forbruk av varer. En stor del av frivillig sektor jobber i dag direkte med ivaretagelse av FNs bærekraftsmål og da spesielt innenfor klima- og miljøområdet. Bærekraftsmål og bærekraftig utvikling handler om å ta vare på behovene til mennesker som lever i dag, uten å ødelegge framtidige generasjoners muligheter til også å dekke sine behov innenfor økonomi og sosiale forhold.

2.3.3 Temaplan for integrering

I [Temaplan for integrering](#) som ble vedtatt av fylkestinget i Trøndelag i 2023, er et av delmålene «Bedre hverdagsintegrering for innvandrere». I dette delmålet fokuseres det på viktigheten av å legge til rette for felles møteplasser og samhandling mellom innvandrere og den øvrige befolkningen. Det pekes på at frivilligheten og kulturlivet spiller en viktig rolle i denne hverdagsintegreringen; blant annet gjennom å ha tilbud rettet mot og for innvandrere. Deltakelse i frivillige organisasjoner fremmer sosiale fellesskap, gir læring og kunnskap og bidrar til å utvikle demokratisk kompetanse.

2.3.4 Kompetansestrategi for Trøndelag

Fylkestinget vedtok i 2023 en revidert [Kompetansestrategi for Trøndelag](#) med tilhørende Delplan. Planen har som overordnet mål at innbyggerne og virksomheter i Trøndelag har en kompetanse som gir et bærekraftig, innovativt og inkluderende arbeids- og samfunnsliv. Denne strategien omhandler blant annet viktigheten av voksenopplæring i frivillig sektor.

«De frivillige må oppleve en mestringsfølelse»

2.3.5 Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022 – 2030

[Regional plan for kulturmiljø](#) gir føringer for en regional kulturmiljøpolitikk for Trøndelag. Planen er avgrenset til faste kulturminner, kulturmiljø, kulturlandskap og fartøy, uavhengig av om de har formelt vern eller ikke, og planen gjelder for perioden 2022 – 2030. Planen setter søkelys på frivilligheten som viktig samarbeidspart i kulturmiljøarbeidet.

2.3.6 Samarbeidsavtale med Frivillighet Norge

I november 2022 inngikk Trøndelag fylkeskommune og Frivillighet Norge en samarbeidsavtale.⁵ Den har som mål å stimulere til samarbeid mellom partene, og dertil å styrke bredden av frivillighetsarbeid i fylkeskommunen og ut i kommunene. Samarbeidsavtalen ble reforhandlet våren 2025, og avtalen er nå gjeldende fram til 2030.

Frivillighet Norge er et samarbeidsforum for frivillige organisasjoner i Norge. Frivillighet Norge arbeider for en helhetlig frivillighetspolitikk for å sikre vekst og utvikling i frivilligheten. Forumet har mer enn 350 medlemsorganisasjoner og representerer over 50 000 lag og foreninger rundt i landet. Frivillighet Norge er en av de viktigste dialogpartnerne for myndighetene i politiske saker som omhandler frivilligheten.

2.3.7 Idrettspolitisk erklæring

[Idrettspolitisk erklæring](#) er en erklæring som både Trøndelag idrettskrets, Trøndelag fylkeskommune og alle kommunene i Trøndelag har underskrevet. Erklæringen ble underskrevet i november 2022, og skal bidra til at alle relevante aktører arbeider mot felles mål for idrett og fysisk aktivitet i Trøndelag. Et av satsingsområdene går spesifikt på frivillighetsfeltet, og målsettingen på feltet er:

- Sikre status og gode rammevilkår for frivillig arbeid
- Øke rekrutteringen til frivillig arbeid
- Sikre at frivillige har relevant kompetanse for å løse sine oppgaver

⁵ HU Kultur sak 68/22

2.3.8 Delplan for barn og unges fritid

Delplan for barn og unges fritid -*Delta, oppleve skape* ble vedtatt av fylkestinget i april 2025. Planen forholder seg til det brede kulturbegrepet, som omfatter kunst, kultur, bibliotek, idrett, friluftsliv, frivillighet, kulturarv, og kulturturnering.

Delplanens hovedmål bygger på to strategier i kulturstrategien Balansekunst:

- Sikre et bredt, mangfoldig og inkluderende kultur- og fritidstilbud, som bidrar til trivsel og bolyst for unge.
- Gi barn og unge muligheten til å engasjere seg, og sørge for at deres stemme blir hørt på alle samfunnsarenaer.

3 FRIVILLIGHETENS ROLLE I SAMFUNNET

3.1 Frivillighetens bredde⁶

3.1.1 Generelt

Frivillig sektor står i en særstilling i Norge med sine rundt 9,2 millioner medlemskap i om lag 100 000 lag og foreninger. Ifølge Frivillighet Norges Frivillighetsbarometer fra 2023 har hele 62% prosent av befolkningen over 15 år deltatt som frivillig i løpet av de siste 12 månedene. Den frivillige innsatsen utgjør 142 000 årsverk og til verdier for over 139 milliarder kroner.⁷

«Frivilligheten må også organiseres»

Frivilligheten utgjør en stor del av livet for mange og omtales ofte som limet i lokalsamfunnet. Frivillighetens fundament og viktigste ressurser er engasjerte medlemmer, frivillige, givere og andre støttespillere. Frivilligheten kan ofte være en stor ressurs for sivilsamfunnet og det offentlige, men det må ikke gå på bekostning av organisasjonenes kjernevirksomhet og egne formål.

Frivillig sektor har gjennom historien vært innovativ og fyller hull i samfunnet hvor det er behov. Likevel er det viktig at forventningen om å være innovativ ikke fortrenger eksisterende gode tiltak som organisasjonene alt har utviklet. Frivilligheten er avhengig av forutsigbarhet og stabile rammer for å kunne bidra.

Grunnlaget for frivillig sektor i Norge er grasrota og folks eget engasjement. Folk samler seg for å løse utfordringer og behov de ser, eller skape aktiviteter og møteplasser, i sitt eget lokalsamfunn gjennom frivillige organisasjoner. Dette bygger tillit, eierskap og lokal identitet.

Frivillighetens oppbygging med røtter i det folk selv er opptatt av og vil drive med, er en del av forklaringen på at frivillige organisasjoner nyter høyere tillit enn andre demokratiske institusjoner i Norge.

Frivilligheten har lange tradisjoner, stor kapasitet og opererer på alle samfunnsområder. Frivillige organisasjoner tilbyr fritidsaktiviteter for barn og unge, idrettslige og kulturelle opplevelser, opplæring, beredskap, interessefellesskap og helse- og omsorgstjenester.

Organisasjonene har ansvaret for å bruke og videreutvikle sin unike kompetanse, tillit og posisjon blant enkeltmennesker og i samfunnet. Det må være det offentliges oppgave å legge til rette for at organisasjonene lykkes i dette, blant annet gjennom å føre en helhetlig frivillighetspolitikk.

⁶ Utdrag fra Frivillighet Norge – Frivillighetspolitisk plattform 2023 - 2027

⁷ SSBs satelittregnskap for frivillig sektor: <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/nordmenn-legger-ned-frivillig-innsats-verdt-78-milliarder>

Figur 2: En oversikt over samfunnsområder hvor frivilligheten er en viktig aktør. Områdene beskrives i egne delkapitler under.

3.1.2 Frivillig sektor - En betydelig rolle for folkehelsen

Gjennom frivillig arbeid får mennesker muligheten til å delta i sosiale fellesskap, noe som kan bidra til både økt livskvalitet, redusert ensomhet, samt økt mestringfølelse. Å være aktiv innenfor frivilligheten, vil med andre ord være viktig både for vår fysiske og psykiske helse. Frivilligheten har altså en betydelig helsefremmende effekt på folkehelsen i Norge.

Frivillige organisasjoner og frivilligsentraler er eksempler på aktører som tilrettelegger for helsefremmende aktiviteter. Aktivitetene kan bestå av alt i fra sosialt samvær til fysisk aktivitet og kulturelle opplevelser.

3.1.3 Frivillig sektor – En integrerings- og inkluderingsarena

Mange frivillige organisasjoner er med på å tilrettelegge for sosiale møteplasser som aktør for integrering og inkludering her i landet. Flere organisasjoner har også egne integreringsprosjekt tilpasset innvandrere.

For mange innvandrere er frivilligheten en av de første arenaene de møter når de kommer til Norge. Gjennom aktiviteter som språktrening, fritidsaktiviteter og kulturelle arrangementer, får de muligheten til å delta i lokalsamfunnet og utvikle vennskap og sosiale nettverk. Dette bidrar til trivsel og tilpasning til det norske samfunnet⁸.

⁸ [Frivillig sektor som integreringsaktør -... | Frivillighet Norge](#)

3.1.4 Frivillig sektor - En arena for livslang læring

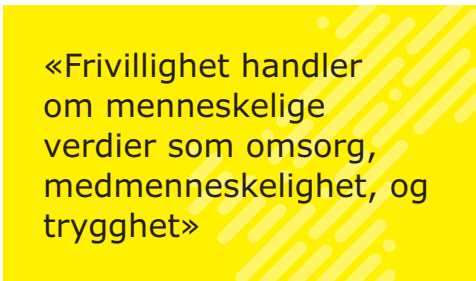
Frivillighet sektor er en utmerket arena for livslang læring. Gjennom frivillig arbeid får folk muligheten til å utvikle nye ferdigheter, utvide sin kunnskap og oppleve mestring. Dette gjelder både for unge og eldre, og kan bidra til personlig vekst og samfunnsengasjement.

En rapport fra Musikkens studieforbund viser nettopp at organisert lokal frivillighet har betydelige effekter på livslang læring⁹.

3.1.5 Frivillig sektor - En del av den norske beredskapsmodellen

Frivilligheten spiller en avgjørende rolle i beredskapsarbeidet i Norge. Frivillige organisasjoner bidrar med mannskap og ressurser i krisesituasjoner som flom, skogbrann, og søk etter savnede personer¹⁰. For eksempel deltok frivillige organisasjoner i 37 % av alle redningsoperasjoner i Norge mellom 2010 og 2016.

Under koronapandemien ble frivillighetens betydning for beredskapen tydelig. Frivillige organisasjoner tilpasset seg raskt ved å digitalisere aktiviteter, bemanne kontakttelefoner, og tilby praktisk hjelp til isolerte personer¹¹. Denne fleksibiliteten og evnen til å mobilisere raskt er en av frivillighetens største styrker i beredskapsarbeid.

«Frivillighet handler om menneskelige verdier som omsorg, medmenneskelighet, og trygghet»

I en akutfase av en hendelse har politiet et stort ansvar for koordinering av ressursene de har tilgjengelig. Politiet samarbeider med en rekke frivillige organisasjoner, og i sine retningslinjer for beredskap nevner politiet Norsk folkehjelp, Norske Redningshunder, Speidernes beredskap og Røde Kors som viktige samarbeidsaktører¹². Det offentlige forplikter seg til å ivareta de frivillige ressursene som brukes i beredskapsarbeidet, blant annet gjennom støtte til trening, øvelser, vedlikehold og oppdatering av utstyr. Det offentlige forplikter seg også til å sikre organisasjonene god tilgang på brukervennlige og universelt utformede digitale løsninger, særlig for å sikre god og sømløs kommunikasjon med andre aktører.

⁹ [Ny rapport: LIVSLANG LÆRING Effekter av organisert lokal frivillighet. – Musikkens studieforbund](#)

¹⁰ [Frivillighet og beredskap: Hvor godt fungerer samarbeidet? - Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor \(samfunnsforskning.no\)](#)

¹¹ [Frivilligheten er beredskap i praksis | Frivillighet Norge](#)

¹² POLITIETS BEREDSKAPSSYSTEM DEL I - Retningslinjer for politiets beredskap <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter-strategier-og-horinger/pod/pbsi.pdf>

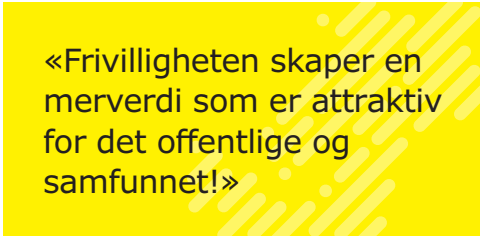
3.1.6 Frivillig sektor - En bærebjelke i kulturlivet

Frivillig sektor er en meget viktig bærebjelke i det norske kulturlivet. Frivillige i kulturlivet bidrar med en innsats som tilsvarer rundt 20 000 årsverk hvert år, spredt over mange kulturinstitusjoner over hele landet¹³. Dette inkluderer alt fra museer og biblioteker til teatergrupper, kunstforeninger og andre profesjonelle aktører innenfor kulturlivet. I tillegg finnes all den frivillige innsatsen knyttet til festivaler og spel, samt organisasjonsaktiviteten innenfor for eksempel sang og musikk. De frivillige bringer med seg en mangfoldig fagkompetanse og genuin interesse for kultur, noe som beriker kulturlivet på mange måter.

Kulturfrivilligheten er bare en del av det store frivillighetsfeltet i sivilsamfunnet. Andre områder i feltet er knyttet til idrett og friluftsliv, sosial og humanitær aktivitet, tros- og livssynsarbeid, natur og miljøaktivitet, samt barne- og ungdomsarbeid.

3.1.7 Frivillig sektor - En eier og drifter av helse- og omsorgstjenester

Frivillig sektor har spilt, og spiller fortsatt, en viktig rolle i oppbyggingen av velferdssamfunnet i Norge. Frivillig sektor har vært med i utviklingen av velferdstjenester og innovasjon på helse- og omsorgsfeltet og har vist vei for det som senere har blitt naturlige oppgaver for velferdsstaten. Fra mange år tilbake har f.eks. Norske Kvinners Sanitetsforening eid og driftet flere pleiehjem og sykehjem rundt om i Norge. Blå Kors er en annen organisasjon som vier og har viet sin tid til å hjelpe mennesker tilbake til samfunnet fra utenforskap og rus.

«Frivilligheten skaper en merverdi som er attraktiv for det offentlige og samfunnet!»

Frivillige organisasjoner og enkeltpersoner bidrar i dag med tjenester som ofte utfyller det offentlige tilbudet, og de kan tilby støtte og omsorg på måter som det offentlige kanskje ikke alltid har kapasitet til^{14,15}. Eksempler på frivillig innsats inkluderer besøksvenner, turgrupper, kulturelle aktiviteter, rusforebyggende arbeid, og omsorg ved livets slutt. Denne innsatsen fremmer helse og livskvalitet både for mottakerne og de frivillige selv¹⁶.

Frivillige organisasjoner som Nasjonalforeningen for folkehelsen understreker at frivillig innsats ikke skal erstatte offentlige tjenester, men heller fungere som et positivt supplement.

¹³ [Frivillighet gir merverdi i kulturlivet - Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor \(samfunnsforskning.no\)](http://samfunnsforskning.no)

¹⁴ [Nasjonal strategi for frivillig arbeid på helse- og omsorgsfeltet \(2015-2020\) \(regjeringen.no\)](http://regjeringen.no)

¹⁵ [Rettslige rammer for samarbeid mellom helse- og omsorgstjenesten og frivilligheten - Helsedirektoratet](#)

¹⁶ [Frivillighet i helse- og omsorgstjenesten - Yrkesliv i helsearbeiderfag - NDLA](#)

3.2 Frivilligheten i endring

3.2.1 Endringer

Frivilligheten i Norge har gjennomgått betydelige endringer de siste årene. En rapport fra Institutt for samfunnsforskning peker på flere trender som påvirker frivillig sektor¹⁷. Her er noen av de viktigste endringene:

- **Individualisering:** Det er en økning i individualisert frivillighet, hvor folk i større grad velger å gi penger i stedet for tid. Tradisjonelle organisasjonsmedlemskap har blitt mindre viktige, og motivene for å delta har endret seg¹⁷.
- **Digitalisering:** Fremveksten av sosiale medier og digitale plattformer har skapt nye muligheter for frivillig arbeid, men også utfordringer. Virtuelle organisasjoner og nettverksbasert frivillighet blir stadig mer vanlig.
- **Økt mangfold:** Økt innvandring og et mer flerkulturelt samfunn har ført til nye former for frivillig innsats og organisasjoner.
- **Profesjonalisering:** Frivillige organisasjoner har blitt mer profesjonelle, med økte krav til kompetanse og drift. Dette bidrar til økte sosiale og økonomiske forskjeller i frivilligheten.
- **Endrede samfunnsroller:** Frivillige organisasjoner spiller en viktig rolle i å fremme demokratiske verdier og økonomisk effektivitet. De fungerer i større grad nå også som kanaler for politisk kommunikasjon og sosialisering.

3.2.2 Trender

Her er noen nasjonale trender som Institutt for samfunnsforskning har kommet fram til gjennom sin forskning¹⁸:

- Antall medlemmer i organisasjonene **synker**, men nordmenns tidsbruk på frivillighet er stabil.
- Organisasjonene må tilpasse seg **mer selektive** deltakere og frivillige.
- Organisasjonene **svekkes** i områder der folkebevegelsene tradisjonelt var sterke.
- Antallet nasjonale organisasjoner øker, blant annet hjulpet av **digitalisering**.
- Det blir **færre religiøse** organisasjoner.
- Forholdet mellom **stat og sivilsamfunn** er i endring.

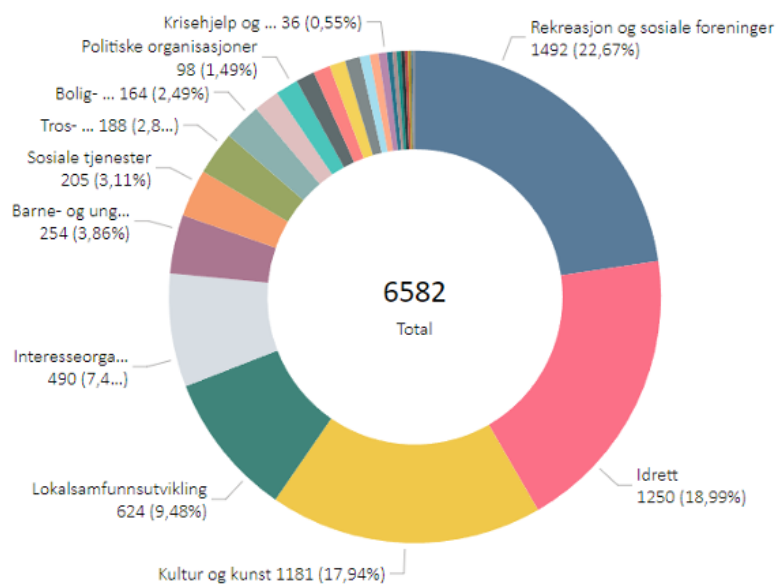
¹⁷ Seks trender for norsk frivillighet - Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor (samfunnsforskning.no)

¹⁸ [Seks trender for norsk frivillighet - Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor \(samfunnsforskning.no\)](https://samfunnsforskning.no)

4 OM FRIVILLIGHETEN I TRØNDELAG

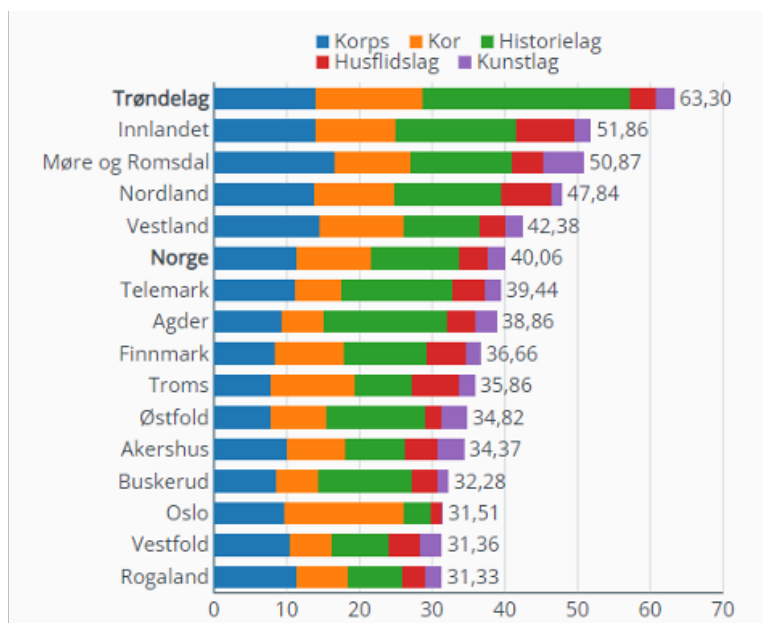
4.1 Kort fakta om frivilligheten

Ifølge Frivillighetsregisteret og Trøndelag i tall finnes det i dag 6582 registrerte frivillige organisasjoner rundt i fylket. «Rekreasjon og sosiale foreninger», «Idrett» og «Kultur og kunst» er de tre største gruppene. Med «Rekreasjon og sosiale foreninger» menes for eksempel Turistforeningen, speiderorganisasjoner, «Livsglede for Eldre» og Kennelklubben. Flere av disse organisasjonene har egne lokallag / avdelinger uten eget organisasjonsnummer, noen organisasjoner er heller ikke registrert i frivillighetsregisteret, så i realiteten er antall frivillige organisasjoner i Trøndelag høyere enn 6582.

Figur 3: Antall registrerte frivillige organisasjoner i Trøndelag etter hovedkategori pr. 16.12.24- [Frivillige organisasjoner | Trøndelag i tall \(trondelagital.no\)](https://trondelagital.no/)

Norsk kulturindeks forteller oss at Trøndelag er det fylket i landet som har desidert flest medlemmer innenfor kulturfrivilligheten relatert til antall innbyggere. Kulturfrivilligheten i fylket hadde i 2023 til sammen 30 289 medlemmer i ulike kulturorganisasjoner og det er spesielt andelen innen historielag og kor som utmerker seg i Trøndelag (figur 3).

Figur 4: Kulturfrivillighet: Ant. medlemmer i utvalgte lag og foreninger pr. 1000 innbyggere i Trøndelag, Norge og utvalgte fylker i 2023 - Norsk kulturindeks

I følge [Idrettsindeksen](#) var det i 2023 til sammen 182 571 aktive innenfor idretten i Trøndelag. Med dette er Trøndelag det fylket i landet med høyest aktivitetsandel, på 40,6%.

Utbredelsen av egne samiske organisasjoner i fylket og landet er ikke så stor ettersom de er få og bor spredt. Dette gjør det vanskelig å samle ressurser nok til å utvikle et variert samisk organisasjonsliv som kan være representativt for allmenne samiske interesser og ideologisk variasjon¹⁹.

4.2 Frivilligsentralenes rolle

Pr. 2024 er det 62 registrerte frivilligsentraler i Trøndelag. Disse fordeler seg rundt i 34 av fylkets 38 kommuner. Kommuner uten sentral er Osen, Malvik, Verdal og Leka. 14 av sentralene ligger i Trondheim kommune.

En frivilligsentral er en lokal forankret møteplass, åpen for alle som har lyst til å delta innen frivillig virksomhet. Sentralen utvikles av menneskene som er tilknyttet sentralen. Sentralen skal også være et kraftsenter og kontaktpunkt for mennesker, foreninger/lag og det offentlige i lokalmiljøet. I motsetning til de tradisjonelle frivillige organisasjonene, opererer ikke frivillighetssentralene med medlemskap, men har faste overføringer fra staten, og i de fleste tilfeller også fra sine respektive kommuner. For å få maksimalt statlig tilskudd, kreves det at hver enkelt frivilligsentral har et lokalt tilskudd på minst 40% av de totale driftsinntektene.

¹⁹ [Sametingets relevans og rekkevidde \(idunn.no\)](#)

Hver enkelt frivilligsentral i Trøndelag er unik, men felles er det at de har tilbud og arbeidsoppgaver innenfor mange av følgende områder:

- **Sosiale møteplasser:** Aktivitetskafe/kveld bl.a. strikkekafe, seniorkafe, hobbytreff, filosofisamlinger, bingo og brettspillkveld, samling med baby og småbarn, besteforeldre eller andre målgrupper, fellesmåltid, helsesamlinger for ulike diagnoser, Selvhjelpsgrupper for ulike diagnoser, infokveld om fysisk og psykisk helse, osv.
- **En til en hjelp/tjeneste:** Aktivitetsvenn, besøksvenn, reservebesteforeldre, besøkshund/dyr, følgetjeneste, leksehjelp, lyttevenn, småjobbsentraler, avlasting/bistand, ledsager, matlevering/utdeling, osv.
- **Fysisk aktivitet og friluftsliv:** Gågrupper, bowl, bowling, dart, yoga, idrettsaktiviteter bl.a. fotball, håndball og innebandy, dans bl.a. linedance, seniordans, sittedans, hiphop og zumba, trim, styrketrening, fisketur, osv.
- **Inkludering/integrering:** Flyktningguide og venn, mentorprogram, kompis, Fritidskort, Internasjonale grupper, Nabofest, Norskurs og leksehjelp, velkommen/introduksjon til nærmiljøet, øvelses-kjøring, osv.
- **Kurs/undervisning:** Datakurs og hjelp, språkgrupper, kreative kurs bl.a. foto, maling, skrivning og tegning, helsekafe, dansekurs, søknad tips og triks, trafikkkurs (65+ kurs), innsats for alle, osv.
- **Arrangement:** Frivillighetens dag, innsamlingsaksjoner bl.a. TV-aksjon, middag, lunsj- og frokostserveringer, julearrangementer bl.a. juleverksted, julemiddag, og julegate, Den kulturelle spaserstokken, klesbyttedager, internasjonale og nasjonale dager bl.a. barnas verdensdag, psykisk helsedag, temadager, seniorkino, sesong- og ferieaktiviteter, søppel- og ryddeaksjoner, osv.
- **Håndverk, hobby, musikk og sang:** Strikkekafe, hobbyklubb, vevegruppe, lokalhistorie bl.a. samarbeid med fartøyvern- og kulturarvforeninger, kreative aktiviteter bl.a. familiedager, kreativt gjenbruk og kreativ for barn, babysang, sangkveld, konsert/ musikkstund, øvingsrom, osv.
- **Utlån, gjenbruk og reparasjon:** Drift av utstyrssentraler.

4.3 Voksenopplæringsforbundet - VOFO

Frivillig sektors voksenopplæring er primært organisert gjennom ulike studieforbund, og de kan være en samarbeidspartner og brobygger til det øvrige utdanningssystemet i fylket og i landet. Et studieforbund er en demokratisk og ideell paraplyorganisasjon som har opplæring som hovedformål. Kurstilbudene er rettet både mot arbeidsliv og samfunnsliv. For de som har falt utenfor, kan et studieforbundskurs være et første skritt på veien tilbake til samfunns- og arbeidsdeltakelse. Sektoren legger stor vekt på fleksibilitet, inkludering og mestring. Voksenopplæringsforbundet – VOFO er en interesseorganisasjon for studieforbundene.

Trøndelag fylkeskommune og VOFO har en samarbeidsavtale, og gjennom denne avtalen bidrar fylkeskommunen med et årlig tilskudd til VOFO. Dette tilskuddet fordeles til de regionale studieforbundene og deres medlemsorganisasjoner på bakgrunn av gjennomførte kurstimer som er godkjent etter Lov om Voksenopplæring.

Formålet med avtalen mellom Trøndelag fylkeskommune og VOFO er å samarbeide om samfunnsutvikling i Trøndelag og understøtte mål som ligger i fylkeskommunens planstrategi, nasjonale føringer innenfor opplæring, kompetanse, kultur og frivillighet, hvor opplæring i regi av studieforbundene er et virkemiddel. Avtalen skal bidra til å sikre et godt samspill mellom de ulike aktørene på kompetanseområdet. Avtalen skal samordne innsatsen fra partene, og på den måten bidra til økt samarbeid om kompetanse og et bedre opplæringstilbud til fylkets innbyggere, i tråd med voksenopplæringslovens formål.

Ifølge [VOFOs hjemmesider](#) ble det i 2023 avholdt 3642 kurs for 36 474 deltakere med totalt 130 752 kurstimer. Dette er en økning på over 12% i antall deltakere fra 2022. På landsbasis var økningen på 13%.

Det finnes pr i dag 13 godkjente studieforbund i Trøndelag som mottar voksenopplæringstilskudd basert på hvor mye kursaktivitet medlemsorganisasjonene har; her er de studieforbundene med flest kurs i 2023:

Studieforbund	Kurs
Studieforbundet kultur og tradisjon	842
Studieforbundet Funkis	799
Musikkens studieforbund	666
Studieforbundet natur og miljø	399
Kristelig studieforbund	362
Idrettens studieforbund	349
Senterpartiets studieforbund	103
Venstres studieforbund	66
Studieforbundet Solidaritet	56

Figur 5: Oversikt over studieforbundene med flest kurs i 2023

4.4 Pandemiens konsekvenser for frivilligheten

På oppdrag fra Trøndelag fylkeskommune gjennomførte Institutt for Samfunnsforskning vinteren / våren 2022 to undersøkelser som dannet grunnlaget for rapporten [«Koronapandemiens konsekvenser for frivilligheten i Trøndelag»](#). Samlet sett så det ut til at frivillig sektor i Trøndelag kom noe mindre svekket ut av pandemien enn i andre deler av landet, særlig sammenlignet med Oslo og omegn.

I Trøndelag var det en stabilitet i andelen som utførte frivillig innsats for samfunnsrettede organisasjoner, som innbefatter humanitære organisasjoner, politiske organisasjoner og miljøorganisasjoner under pandemien.

Kjernefrivilligheten så ut til å bestå gjennom pandemien; altså de som gjorde frivillig arbeid fast flere timer i uka. Det var imidlertid større bortfall av medlemmer og frivillige blant foreninger med aktiviteter for barn og/eller ungdom sammenlignet med de andre organisasjonene i området.

Selv om pandemien hadde innvirkning på frivilligheten i landet viser tall at den frivillige aktiviteten i landet nå er tilbake til normalen. Rapporten [«Tilbake til normalen? Frivillig engasjement i Norge, 1998–2023»](#) som Institutt for Samfunnsforskning ga ut i 2024 konkluderer med at frivillig sektor har kommet seg raskt på beina etter pandemien og at 63% av befolkningen har utført frivillig arbeid det siste året – like mange som i 2017.

4.5 Rapport – Kartlegging av frivillige organisasjoner i Trøndelag

Våren 2024 gjennomførte Trøndelag fylkeskommune og Frivillighet Norge en frivillighetsundersøkelse med regionale organisasjoner i fylket som hovedmålgruppe: [«Kartlegging av frivillige organisasjoner i Trøndelag 2024 - utfordringer, muligheter og samarbeid»](#). 318 regionale organisasjoner og frivilligsentraler²⁰ ble invitert til å delta. Svarprosenten var på 27% / 86 organisasjoner svarte. 27% besvarelse kan virke lavt, men med bakgrunn i at vi ikke vet om alle de registrerte frivillige organisasjonene faktisk er operative, og at det er en utfordring at frivilligheten ikke alltid er like flinke til å oppdatere sin kontaktinformasjon i offentlige registre, hjemmesider og for / i sine nettverk, anses svarprosenten som representativ.

Resultater fra denne rapporten belyses særskilt i kapittel 6.2.3, men følgende kan nevnes:

- Organisasjonene opplever en positiv medlemsutvikling: 43 % av organisasjonene har opplevd økning i medlemsmassen de siste fem årene, mens 22 % har opplevd en reduksjon. Det er imidlertid en utfordring å rekruttere tillitsvalgte, hovedsakelig på grunn av tidsklemma og et ønske om fleksibilitet.
- Grasrotandelen (58 %) og medlemskontingenten (57 %) er de vanligste inntektskildene. 61 % av de som oppgir medlemskontingent som inntekt, sier det utgjør en betydelig del av økonomien.
- De vanligste målsetningene til respondentene er å utvide aktiviteter og rekruttere flere medlemmer. Økt støtte fra fylkeskommunen og samarbeid med kommuner, næringsliv og lignende organisasjoner er viktige for å nå disse målene.

²⁰ Hentet ifra Frivillighetsregisteret

4.6 Samarbeid internt i frivillig sektor i Trøndelag

Frivilligheten i Trøndelag er opptatt av å samarbeide, og det å jobbe sammen for felles mål gjennom regionale paraplyorganisasjoner og nettverk. Her kan nevnes: Trøndelag Idrettskrets, Trøndelag Musikkråd, FFO Trøndelag, Trøndelag barne- og ungdomsråd (TRØBUR), Trøndelag Kulturvernnettverk, FNF - Forum for natur og friluftsliv, Folkehelsealliansen, Nettverkene for frivilligsentralene i fylket, Trondheimregionens friluftsråd og tidligere nevnte VOFO.

Trøndelags Kulturkrets er en samarbeidskonstellasjon som nylig er opprettet. Kretsen er et samarbeidsorgan for regionale ledd i kulturfrivilligheten. Kulturkretsen har som mål å bidra til bedre rammevilkår for kulturorganisasjonene, økt kunnskap om kulturfrivilligheten og økt oppslutning om organisasjonene og deres aktiviteter og arrangementer. Trøndelag har sammen med Innlandet og Vestland vært pilotfylker for å få på plass slike kulturkretser som har utspring i regjeringens strategi for kulturfrivilligheten [«Rom for deltakelse»](#). I denne strategien påpekes mangelen på faste strukturerer for samordning av interessene til de ulike delene av kulturfrivilligheten. Det er Norges Musikkorps Forbund Trøndelag som har ledet etableringsarbeidet i Trøndelag.

Gjennom den tverrfaglige interesseorganisasjonen Arrangørnettverk Trøndelag, har ulike festivaler, teater og spel i fylket organisert seg. Disse aktørene ivaretar en stor del av ad-hoc-frivilligheten i fylket.

Alle disse sammenslutningene muliggjør en enklere dialog mellom Trøndelag fylkeskommune og frivilligheten som er viktig å utnytte.

5 DET OFFENTLIGES ROLLER OG ANSVAR

5.1 Frivillighet Norges forventninger til det offentlige²¹

For at frivillig sektor skal kunne utvikle seg og opprettholde sin rolle i samfunnet, trenger den gode rammebetingelser ifølge Frivillighet Norge. De påpeker at frivilligheten er en egen samfunnssektor som må stimuleres med andre virkemidler enn offentlig sektor og næringslivet.

Frivillighet Norge mener at både regjeringen, fylkeskommuner og kommuner må etablere helhetlig frivillighetspolitikk som legger til grunn at frivilligheten er en samfunnssektor, respekterer dens verdier og anerkjenner behovet for et mangfold av frivillige organisasjoner. På samme måte som næringspolitikken suppleres med spesifikke virkemidler for enkelte næringer, må frivillighetspolitikken suppleres med spesifikke virkemidler for særskilte deler av frivilligheten. Frivillighetspolitikken må utvikles i samarbeid med frivilligheten.

«Det skal være frivillig
å være frivillig»

Frivillighet Norge og KS har signert en plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor²². Plattformen presiserer blant annet at kommunen og frivilligheten har ulike roller. Der heter det blant annet at "kommunen har ansvaret for frivillighetspolitikken og for å tilrettelegge for dialog med frivilligheten. Frivillig sektor må bidra til utvikling av lokalmiljøet." I tillegg presiseres det at samarbeid og samhandling skal baseres på at man er likeverdige parter og at partene må møte hverandre med tillit. Avtalen gir gode beskrivelser av hva slags grunnlag et konkret samarbeid mellom kommune og frivillighet bør bygge på. Partene anbefaler organisasjoner på lokalt nivå og de enkelte kommuner og fylkeskommuner å etablere tilsvarende samarbeidsplattformer.

5.2 Trøndelag fylkeskommune sin samfunnsutviklerrolle

Trøndelag fylkeskommune har som oppgave å gi en strategisk retning til samfunnsutviklingen, samordne og koordinere offentlig innsats og virkemiddelbruk, samt mobilisere ulike aktører med ressurser, både i privat sektor, kulturliv og lokalsamfunn²³.

²¹ Utdrag fra Frivillighet Norge – Frivillighetspolitisk plattform 2023 - 2027

²² Samarbeidsavtale mellom KS og Frivillighet Norge: <https://samhandlingskoden.no/samarbeidsavtale-mellom-frivillighet-norge-og-ks>

²³ Utdrag fra Trøndelagsplanen 2019 - 2030

Virkemidlene som Trøndelag fylkeskommune benytter seg av, og som berører frivillighetsfeltet direkte eller indirekte er:

- **Planer og strategier** som styringsverktøy.
- **Eierskap og medlemskap** i en rekke kulturinstitusjoner hvor frivillige er aktive; eks. teater, museum, idrettsanlegg, bibliotekbuss og UKM.
- **Samarbeid med eksterne aktører** som f.eks. staten når det gjelder fordeling av statlige tilskudd som spillemidler og friluftsmidler til frivilligheten.
- **Nettverk og arenaer** som fylkeskommunen fasiliteter og inviterer til. Møteplasser og konferanser for dialog, nettverksbygging og kompetanseheving; f.eks. frivillighetskonferanse, generasjonskonferanse, folkehelsekonferanse og felleskonferansen «Drivkraft».
- **Kunnskap, analyser / statistikk** som sikrer at fylkeskommunen baserer sitt arbeid på riktig kunnskap og at fylkeskommunen jobber kunnskapsbasert.
- **Kompetanse og rådgiving** slik at fylkeskommunen skal være en samspillsaktør, nettverksbygger, rådgiver, veileder og kunnskapsmegler opp mot både offentlig-, privat- og frivillig sektor.
- **Økonomi og tilskuddsordninger**
- **Oppfølging av lover og forskrifter** som f.eks. kulturloven som har til formål å fastlegge offentlige styremakters ansvar for å fremme og legge til rette for et bredt spekter av kulturvirksomhet, slik at alle kan få mulighet til å delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk.

5.3 Konkrete tiltak i Trøndelag fylkeskommune

Den frivillige aktiviteten foregår ute i kommunene og lokalmiljøet, men Trøndelag fylkeskommune har en del konkrete tiltak, satsinger og tilbud som har frivilligheten som en direkte eller indirekte målgruppe. Her kan nevnes:

ABC: Folkehelsekampanjen [ABC for god psykisk helse](#) som ble avsluttet 31.12.24, har hatt som mål å øke helsekompetansen i befolkningen. ABC for god psykisk helse skulle inspirere flere til å gjøre gode valg for egen og andres psykiske helse i hverdagen; gjøre noe aktivt – gjøre noe sammen – gjøre noe meningsfylt. ABC-rammeverket er og var en forskningsbasert innsats for å bygge og styrke psykisk helse i hele befolkningen. Det ble laget [egen verktøypakke](#) rettet mot ABC i frivilligheten.

ABC-kampanjen videreføres fra 2025 i en ny form og som en nasjonal satsing i regi av Helsedirektoratet. Trøndelag fylkeskommune har fått en koordinerings- / veilederrolle rettet mot andre fylkeskommuner i den nasjonale satsingen, samtidig som fylkeskommunen skal videreføre sitt eget ABC-arbeid i hele fylket basert på søknad og tilskudd fra Helsedirektoratet.

Utstyrssentraler: Fylkeskommunen har siden 2019 hatt en støtteordning som gir støtte til etablering og oppgradering av utstyrssentraler slik at sports-, friluft-, musikk- og annet kunst- og kulturutstyr kan bli tilgjengelig for alle, uavhengig av økonomi, sosial status etc. Ca. halvparten av fylkets over 40 utstyrssentraler driftes gjennom frivilligsentralene. Tilskuddsordningen gjelder foreløpig ut 2025.

Foto: Ronny Danielsen

Lokaler til frivilligheten: Fylkestinget vedtok i 2022 en prøveordning om gratis utlån av fylkeskommunale lokaler til frivilligheten. Formålet er å utnytte fylkeskommunens 32 videregående skoler 24-7. Leien er gratis for barn og unge under 19 år, mens det er en symbolsk leie for de som er eldre. Ordningen er foreløpig en prøveordning fram til utgangen av 2025. Alle fylkeskommunale bygg har nå felles utleiereglement og priser, og reservasjon av lokalene kan gjøres gjennom bookingsystemet [Book Up](#).

Støtteordninger: Trøndelag fylkeskommune har mange støtteordninger hvor frivilligheten kan være søker / er målgruppe; både støtte til drift og til prosjekt / aktivitet. Her kan nevnes:

- Tilskudd til friluftsliv
- Tilskudd til idrettsarrangement både nasjonale og internasjonale
- Tilskudd til regionale kultur- og frivillighetsorganisasjoner
- Tilskudd til folkehelsearbeid i Trøndelag
- Aktivitetstilskudd for kultur og økt samfunnsdeltakelse
- Driftstilskudd til funksjonshemmedes organisasjoners fylkeslag
- Kulturtilskudd

I tillegg forvalter fylkeskommunen «Spillemiddelordningene» på vegne av staten, samt statlige tilskuddsmidler innenfor kulturmiljøområdet der enkelte ordninger har frivillige lag og organisasjoner som aktuell søkergruppe, samt innenfor friluftslivsområdet.

Fylkesdirektøren startet i 2024 opp arbeidet med å utarbeide forslag til kriterier for hvilke institusjoner og organisasjoner som skal kunne få driftstilskudd fra fylkeskommunen²⁴. Disse nye kriteriene og retningslinjer ble behandlet i fylkestinget i desember 2024 under sak 137/24²⁵, men virkningen av endringene vil først bli gjeldene fra budsjettåret 2026.

Det er viktig at det er en felles forståelse for hva som ligger til grunn for tilskudd på fast budsjettpost, og formålet med tilskuddet. Nye retningslinjer vil gi både søkere og tilskuddsmottakere forståelse av grunnlaget for hvorfor det gis tilskudd, eller ikke. De samme kriteriene vil danne grunnlag for administrasjonens behandling av nye søknader, eksisterende tilskudd og for å sikre at virkemidlet bidrar til å realisere vedtatt kulturpolitikk. Virkemidlet må ses i sammenheng med fylkeskommunens rolle som samfunnsutvikler, egne styringsdokumenter, politiske vedtak samt relevant lovverk på området.

Rundt halvparten av hele driftsbudsjettet til Avdeling for Kultur og folkehelse er øremerket tilskudd til andre.

Trøndelag fylkeskommune har pr i dag ingen egen støtteordning spesifikt rettet mot integreringsarbeid innenfor frivillighetsfeltet, men flere ordninger har også integreringsarbeid som en målgruppe.

Arrangement og møteplasser: Høsten 2023 ble storkonferansen «Drivkraft» arrangert for første gang. Denne konferansen var en sammenslåing av konferanser innen folkehelse, frivillighet, kunst og kultur, samt idrett og friluftsliv. Denne konferansen ble meget godt mottatt og er tenkt gjennomført hvert annet år fremover.

De årene «Drivkraft» ikke gjennomføres, arrangeres det fagspesifikke møteplasser, kurs og konferanser.

Ansatte, samarbeid og veiledning: Fylkeskommunen har mange ansatte og flere jobber direkte og indirekte med frivillighetsfeltet innenfor ulike områder, som for eksempel friluftsliv, idrett, folkehelse, museum, kunst, musikk, integrering og bibliotek. Bibliotekene er en perfekt arena for bruk til frivillig arbeid; eks. «Folkeverksteder» som ofte driftes av frivillige. «Folkeverksted» er en kreativ arena hvor folk kan lære, skape, dele og teste ut nye ferdigheter. Populære aktiviteter er redesign og bruk av 3D-printer.

Trøndelag fylkeskommune har flere ansatte fylkesmusikere. Foruten egne produksjoner, gjennomfører disse musikerne instruktøroppdrag og samarbeidsprosjekt innenfor korpsbevegelsen og/eller korbevegelsen, og er med dette både en ressurs og en støttespiller for det frivillige kulturlivet.

²⁴ Sak [49/23 Økonomiplan 2024-2027, Utfordringsdokumente](#)

²⁵ Sak 137/24 [Retningslinjer for tildeling av driftstilskudd i avdeling for kultur og folkehelse](#)

Fylkeskommunale priser: For å løfte fokus, samt hedre noen som har gjort noe særskilt / fremragende innenfor frivillighetsfeltet, har Trøndelag fylkeskommune tre priser som kan ha frivilligheten som målgruppe; Dette er: «Kulturprisen», «Inkluderingsprisen» og «Frivillighetsprisen». Det pågår nå et evalueringsarbeid vedr. de fylkeskommunale prisene; dette blant annet på bakgrunn av utydelige formål og flere dobbeltnominasjoner.

Dagsturhytta Trøndelag: Arbeidet med å etablere ei dagsturhytte i alle de trønderske kommunene er i gang, og fylkeskommunen koordinerer arbeidet. Fylkeskommunen bidrar med 11,4 millioner kroner inn i prosjektet²⁶.

Målene med Dagsturhytte-prosjektet er å:

- Bidra til bedre folkehelse ved å få flere på tur og oftere på tur
- Skape en sosial møteplass og læringsarena i naturen
- Inkludere alle og unngå utenforskap
- Få til et godt samarbeid mellom frivillig, offentlig og privat sektor
- Inspirere til å ta valg som er bra for klima og miljø

Kommunen skal eie de respektive hyttene, men frivilligheten skal drifte de, og dette samarbeidet skal avtales. Det er opp til den enkelte kommune hvilken godtgjøring laget/organisasjonen skal få.

SKIA – ski, sykkel og aktivitetsanlegg: SKIA er og et prosjekt hvor fylkeskommunen er en stor bidragsyter. SKIA har ønske om å gi alle barn og unge mulighet til å bli glad i uteaktiviteter i eget nærmiljø året rundt. Målet er å få på plass 15 – 20 nye ski- og aktivitetsanlegg i Trøndelag og Møre og Romsdal innen vinteren 2026. Utlån av utstyr skal være tilgjengelig nært anlegget, og anlegget skal også være attraktivt for aktiviteter hele året. Fylkeskommunen har satt av 6,2 millioner kroner til prosjektet²⁷.

Program for folkehelsearbeid: Programmet er et utviklingsarbeid som skal bidra til en langsiktig styrking av kommunenes arbeid med å fremme befolkningens helse og livskvalitet. Barn og unge, psykisk helse og rusforebygging er viktige stikkord. Mange kommuner benytter og samarbeider med frivilligheten om viktige tiltak i sine programmer.

Fylkeskommunen er programeier og har ansvar for koordinering og oppfølging av arbeidet. Fylkestinget vedtok i desember 2023²⁸ at Trøndelag fylkeskommune skulle søke om videreføring av programmet inkludert tilskuddsmidler for perioden 2024-2026; dette for å bygge videre på de erfaringene som er gjort siden oppstarten i fylket i 2018. Denne søknaden ble innvilget av Helsedirektoratet i mai 2024.

Kommuner søker tilskuddsmidler til universelle tiltak basert på eget kunnskapsgrunnlag og medvirkningsprosesser i løpet av høsten 2024.

²⁶ Sak HU Kultur 47/23 [Dagsturhytta Trøndelag 2023 - 2026](#)

²⁷ Sak FU 275/23 [Ski- og aktivitetsanlegg i Trøndelag](#)

²⁸ Sak 129/23 [Program for folkehelsearbeid i Trøndelag 2024 - 2026](#)

6 FRIVILLIG FRAMTID

6.1 Om kunnskapsgrunnlaget fra innspillsarbeidet

I hovedtrekk baserer kunnskapsgrunnlaget for Delplan for frivillighet i Trøndelag – *Frivillig framtid* seg på følgende:

- Delplan for barn og unges fritid i Trøndelag – *Delta, oppleve skape* – kunnskapsgrunnlaget er samlet på nettsiden www.deltaoppleveskape.no, og består av deskriptiv statistikk som sier noe om status for gruppen barn og unge i Trøndelag, samt innspill fra 2100 barn, unge og voksne.
- Resultater fra 7 ulike innspillmøter gjennomført med frivillighetsfeltet i 2023 og 2024. Her kan nevnes diverse møtearenaer som frivilligforum, samling med innvandrersorganisasjoner, samt andre åpne innspillmøter for frivilligheten med deltakelse fra både enkeltindivider, frivilligsentraler, institusjoner og frivillige organisasjoner.
- Direkte dialog med frivilligsentralene og Ungdommens fylkesutvalg.
- Rapport: Kartlegging av frivillige organisasjoner i Trøndelag 2024 – Utfordringer, muligheter og samarbeid – samarbeid med Frivillighet Norge – Besvarelse fra 80 regionale organisasjoner i Trøndelag.

Resultatene fra innspillsarbeidet er fyldig presentert i eget kunnskapsgrunnlag som følger som vedlegg til planen.

6.1.1 Innspill fra arbeidet med Delplan for barn og unges fritid i Trøndelag – *Delta, oppleve, skape*

Det omfattende innspillsarbeidet som er gjort i forbindelse med arbeidet med Delplan for barn og unges fritid har noen hovedfunn; her kan nevnes:

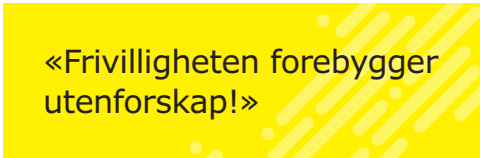
- Flertallet trives og har det bra der de bor, det er en høy grad av fornøydhet med lokalmiljøet, natur og friluftsområder, og idrettsanlegg.
- Det er stor forskjell mellom kommunene i Trøndelag når det gjelder tilgang til og dekning av idrettsanlegg, kollektivtransport, turområder, og lek- og rekreasjonsområder.
- Trøndelag har en høy andel blant barn og ungdom som deltar i organisert idrettsaktivitet. Det er en dreining fra organisert til egenorganisert aktivitet, med en generell nedgang i deltakelse i faste fritidsaktiviteter, og en økning i deltakelse innen egenorganisert idretts- og friluftslivsaktivitet.
- Forhold ved barn og unges helse og/eller livskvalitet kan være avgjørende for deres kulturdeltakelse. Det er en negativ utvikling når det gjelder psykisk uhelse, med en økning i andelen barn og unge som rapporterer dårlig subjektiv livskvalitet.
- Digitale medier spiller en stor rolle i barn og unges hverdag og bruk av slike medier utgjør en stadig større del av skolearbeid, fritidsaktiviteter og sosialt liv.

De sosiale forskjellene er tydelige og økende, og antallet familier med vedvarende lavinntekt er stigende. Vesentlig færre barn og unge fra lavinntektsfamilier deltar i kultur- og idrettstilbud sammenlignet med barn og unge fra familier med høyere inntekt. For fritidsklubber er tendensen

det motsatte – flere fra lavinntektsfamilier deltar sammenlignet med familier med høyere inntekt. Det samme gjelder unge med helse-/funksjonsutfordringer. Det er færre i denne gruppen som deltar i kultur- og idrettstilbud, med unntak for fritidsklubber og aktiviteter innen musikk, kulturskole og religiøse foreninger.

6.1.2 Innspill fra ulike møteplasser og dialog

Tilbakemeldinger fra frivilligheten forteller oss at de opplever at folk sliter med å se de positive sidene med frivillig arbeid og at mange ønsker betalt for arbeidet sitt. Mange tar og frivilligheten for gitt; noe som både gjelder det offentlige og enkeltindivider. Ei føler de at frivilligheten blir nok verdsatt og anerkjent.

«Frivilligheten forebygger utenforskap!»

I organisasjonene sliter mange med stram økonomi og det er en utfordring å få folk til å ta på seg styreverv. Det er også en utfordring å få personer til å stå i en oppgave over tid / stabile frivillige. Det finnes mange mulige frivillige rundt om, men folk «skjønner ikke» hva de kan bidra med, de er ikke klar over at de er en ressurs som kan benyttes, eller de er rett og slett ikke blitt spurt om å være frivillig.

Det oppleves at det er lite samspill mellom frivillighet og offentlig sektor, og det bør derfor på plass en forventningsavklaring mellom dem. De kommunale oppgavene spiser seg inn på frivillighetens oppgaver, mener frivilligheten.

Frivillige organisasjoner ønsker seg møteplasser for kompetanseheving og nettverksbygging, både for organisasjoner imellom, men også mellom organisasjoner og det offentlige. I tillegg til det som allerede er nevnt er innvandrersamfunn spesielt opptatt av mer samarbeid mellom frivilligsentraler og innvandrersamfunn, samt mer kjennskap til utfordringene de ulike innvandrersamfunnene har.

6.1.3 Innspill hentet fra «Kartlegging av frivillige organisasjoner i Trøndelag 2024 - Utfordringer, muligheter og samarbeid»

Forslag til tiltak som kom fram i undersøkelsen «Kartlegging av frivillige organisasjoner i Trøndelag 2024 - Utfordringer, muligheter og samarbeid» og som organisasjonene mente ville gjøre det lettere for dem å opprettholde og utvide sine aktiviteter, samt å rekruttere og beholde medlemmer og frivillige, var blant annet:

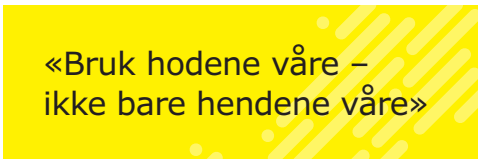
- **Forbedrede søknadsprosesser:** Mange organisasjoner ønsker enklere og mer effektive søknadsprosesser for å få tilgang til midler. Dette inkluderer tydeligere retningslinjer og mindre byråkrati.
- **Fast kontaktperson:** Å ha en dedikert kontaktperson i fylkeskommunen som kan bistå med spørsmål og veiledning, anses som et viktig tiltak for å lette samarbeidet og søknadsprosessen.
- **Faste driftstilskudd:** Flere organisasjoner etterlyser faste driftstilskudd som kan gi økonomisk stabilitet og forutsigbarhet, slik at de kan planlegge og gjennomføre aktiviteter uten økonomisk usikkerhet.

- **Økt økonomisk støtte:** Økt økonomisk støtte fra fylkeskommunen er viktig for mange organisasjoner for å kunne utvide sine aktiviteter og rekruttere flere medlemmer.
- **Samarbeid med kommuner og næringsliv:** Flere organisasjoner ser verdien i å styrke samarbeidet med kommuner og lokalt næringsliv for å få tilgang til ressurser og støtte.
- **Støtte fra lignende organisasjoner:** Samarbeid med, og støtte fra andre lignende organisasjoner kan bidra til å dele ressurser, erfaringer og beste praksis, noe som kan styrke frivillig sektor som helhet.

6.2 Frivilligheten er løsningsorienterte og ser fremover

Vi vet at deltakelse i frivilligheten gir mennesker muligheten til å realisere interessene sine, samt at de bidrar til det beste for nærmiljøet sitt. Frivillige organisasjoner gir mennesker følelse av lokal identitet, tilhørighet, fellesskap og de skaper gode og inkluderende lokalmiljøer og styrker demokratiet.

«Bruk hodene våre –
ikke bare hendene våre»

Frivilligheten i Trøndelag er ikke bare opptatt av de utfordringene som finnes i hverdagen, for de har god evne til å se mulighetene som finnes innenfor feltet de brenner for. Her er noen eksempler på tilbakemeldinger fra møteplassene som er gjennomført i fylket i forbindelse med dette planarbeidet:

- Benytte i større grad den kompetansen som finnes i samfunnet; eldre, pensjonister, NAV, uføre, innvandrere, folk som er under soning, VGS-elever og høyskoleelever. Dette er bra både for samfunnet, men også for enkeltindividet i form av forebygging av utenforskap. Mange eldre har for eksempel en restarbeidsevne igjen.
- Frivillighet som generelt folkehelseiltak innenfor alle felter i et livsløp er underkommunisert. Frivilligheten representerer lokalsamfunnet som skal være med på å oppdra barn og unge.
- Frivillignettverk i kommunene, som tilrettelegger til samarbeid på tvers.
- Mer åpne og inkluderende organisasjoner som og tilrettelegger for frivillig arbeid for alle.
- Mer samarbeid mellom det offentlige og frivillig sektor, med god kommunikasjon og informasjonsflyt, og med felles respekt og forståelse.
- Frivilligheten vil bidra med sin kompetanse i og for samfunnet, og har i stor grad kapasitet til det.
- Benytte frivilligsentralene som en arena for arbeidstrening.
- Bli flinkere til å gi belønning til sine frivillige og gi dem CV.
- Frivillighet som fag inn i skolen.
- Økt bruk av ABC for god psykisk helse.

7 SATSINGSOMRÅDER, MÅL OG TILTAK

Basert på utarbeidet kunnskapsgrunnlag, eksisterende politiske føringer, eksisterende tiltak, samfunnskunnskap og trender, ønsker Trøndelag fylkeskommune å fortsatt prioritere, samt å styrke arbeidet innenfor frivillig sektor. Dette vil bli gjort gjennom videreføring og videreutvikling av eksisterende tiltak, samt å etablere nye tiltak.

«Vi må snakke sammen»

Eksisterende og nye tiltak kan deles inn i følgende satsningsområder og mål:

Satsingsområde	Mål
1. Økonomi	I planperioden tilbyr Trøndelag fylkeskommune støtteordninger som stimulerer til en bred og allsidig frivillig sektor.
2. Møteplasser	I planperioden tilrettelegger Trøndelag fylkeskommune for møteplasser og nettverksbygging mellom offentlig, privat og frivillig sektor.
3. Kompetanseheving, rekruttering og informasjon	I planperioden bidrar Trøndelag fylkeskommune med kompetanseheving og informasjonsformidling for frivillig sektor.
4. Samordning	I planperioden utvikler Trøndelag fylkeskommune en helhetlig struktur for arbeid rettet mot frivillig sektor.
5. Inkludering	I planperioden stimulerer Trøndelag fylkeskommune til en åpen og inkluderende frivillig sektor.

Alle tiltakene innenfor de ulike satsingsområdene presenteres i et eget vedlegg - HANDLINGSPROGRAM.

8 VEDLEGG

- Delplan for frivillighet – Frivillig framtid: HANDLINGSPROGRAM
- Kunnskapsgrunnlaget for Delplan for frivillighet i Trøndelag

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjielte